

Uit het Oorlogsboek van het Davidsfonds

In augustus 1914 verraste de oorlog een Davidsfonds dat zich in snelle groei bevond. De socioloog en Leuvense hoogleraar Vliebergh, een spilfiguur in de Boerenbond, had met zijn vrienden de vereniging nieuw leven ingeblazen. Vooral de onvermoeibare propagandist Ossenkamp, een Antwerps onderwijzer, had ertoe bijgedragen dat het aantal leden in enkele jaren was verdubbeld tot 12.000, in 112 afdelingen. Die werden gebruikt om de radicale Vlaamse eisen bij de bevolking en in de wetgeving te doen doordringen. In 1913 bijvoorbeeld hadden hoofdbestuur, gouvondens en een twintigtal afdelingen zich ingezet voor Vlaamse regimenten in het leger, waarvoor geen enkele socialistische vereniging opkwam en geen enkele afdeling van het Willemsfonds. In september 1914 zou naar tweejaarlijkse gewoonte weer een katholiek flamingantisch congres worden gehouden door het Davidsfonds, ditmaal in Vilvoorde.

Door de Duitse inval begin augustus kwam er geen congres. De voormannen van het Davidsfonds beleefden het lot van de Vlaamse bevolking in heel zijn verscheidenheid. Sommigen kwamen er met de schrik af. Een heel aantal vluchtte naar Nederland, waaruit de secretaris Karel Heynderickx al na drie dagen terugkwam naar Sint-Niklaas, ondervoorzitter priester Amaat Joos later, en de Oostvlaamse gouvondenssecretaris Leo van Puyvelde pas na de oorlog. Vele plaatselijke bestuursleden werden als pastoor of notabele van hun gemeente onmiddellijk gegijzeld door de bezetter, en later herhaaldelijk bij het oorlogsgebeuren betrokken, zoals ondervoorzitter volksvertegenwoordiger Siffer in Gent. Lodewijk Dosfel, de ondervoorzitter van afdeling Dendermonde, werd na meer dan twee maanden dienst bij de burgerwacht gedemobiliseerd. Maar toen was heel zijn hebben en houden vernield bij de verwoesting van zijn stad door de Duitsers; pas op 1 mei 1915 kon hij er terugkeren. Hij zat daar dan werkeloos, want als juridisch adviseur kon hij niet meer werken bij de spoorwegen, die nu onder Duits bevel stonden. In Leuven, waar de invallers even lelijk hadden huisgehouden, bleef de woning van voorzitter Vliebergh gespaard. De verlamde man was meegenomen door zijn huisgenoten op hun vlucht naar Ukkel en na enkele maanden teruggekeerd. Bij de "bijzondere secretaris" en penningmeester Veltkamp was door plundering en vernieling in zijn bureau, een deel van de correspondentie verloren gegaan. Wanneer Heynderickx in de loop van 1915 Vliebergh eens in Leuven kon

bezoeken, ging hij er tegelijk kijken naar „de puinen van mijn schoonmoeders en schoonbroeders huis”.

Pas vanaf 1 maart 1915 werd de werking van de post hersteld en dan nog bleef het heel lang moeilijk om verzendingen te doen over de grenzen tussen het gouvernement-generaal, het etappegebied en het operatiegebied. In december 1914 kwam het eerste contact tussen Vliebergh en Heynderickx — die stadssecretaris was van Sint-Niklaas — tot stand door een tussenpersoon. Later zou een personeelslid van de Leuvense Boerenbond meer geregeld Sint-Niklaas bezoeken en zo een band leggen tussen Vliebergh enerzijds, Heynderickx en Joos anderzijds; nog later konden die twee in verbinding geraken met Siffer in Gent. Zo kon er enig overleg gebeuren tussen de leden van het dagelijks bestuur. Ze beslisten onder meer tot boekenschenken voor de krijgsgevangenen.

Voorzitter Vliebergh kwam op het idee om één of twee gezanten rond te sturen naar de afdelingen, onder andere Lodewijk Dosfel (Dendermonde) die op die manier een zinvolle bezigheid kreeg in maart-april 1915. Hij moest de plaatselijke besturen uitnodigen om mee te werken aan een *Oorlogsboek* dat het Davidsfonds zou uitgeven zo vlug mogelijk na het herstel van de vrede: elke afdeling zou iemand aanduiden om getuigenissen en gegevens te verzamelen over het verloop van de gebeurtenissen in de eigen gemeente of streek. Ook door andere reizigers werden zoveel mogelijk afdelingen op de hoogte gebracht van het plan; bovendien via een circulaire die vermoedelijk door de secretaris Heynderickx was opgesteld. In een postscriptum ervan stond: ondanks de vaderlandse godsvrede „zetten, in menige stad, de fransgezinden tegen hun vlaamsgezinde medeburgers een geheime werking op touw door het verspreiden van onzinnige, lasterlijke beschuldigingen, ronddelen van ongetekende schotschriftjes, enzovoort. Dat de Vlamingen op hun hoede blijven en zich zorgvuldig op de hoogte houden van wat tegen hen beraamd wordt”. Deze circulaire of “Nota voor de Heren Schrijvers van de afdelingen van het Davidsfonds” was ongedateerd en ondertekend “Het hoofdbestuur van het Davidsfonds”. (1)

Met het Oorlogsboek van het Davidsfonds wilde men een basis leggen voor de latere geschiedschrijving. Hoewel deze opstellen geen echte geschiedschrijving zijn (ze bevatten teveel adjectieven daarvoor) zijn ze toch uitermate belangrijk. Net doordat de verschillende opstel-

lers hun afschuw voor de oorlogshandelingen niet kunnen verbergen, tonen deze opstellen wat er gedurende de lange oorlogsjaren geleefd heeft onder de bevolking.

De Davidsfondsafdeling Opwijk werd gesticht neinde 1926. De afdeling Mazenzele in 1975.

De oprichting van de afdeling Opwijk maakte deel uit van de opsplitsing van de grote afdeling Asse in een afdeling Asse zelf, en in een afdeling in Ternat, in Merchtem en in Opwijk. Eén van de stichters, in 1894, van de afdeling Asse was Opwijkenaar Louis Lindemans (zie de inleiding bij het hoofdstuk *Het oorlogsdagboek van Louis Lindemans 1914-1918*). Hij was er voorzitter tot 1925 en werd dan opgevolgd door zijn zoon Paul. Ook E.H. Frans Drijvers, toenmalig onderpastoor van Opwijk, was één van de drijvende krachten in de beginjaren. Schrijver-secretaris in 1914 was de Assenaar Jozef De Smedt (vader van huidig Ascaniavorzitter Flor De Smedt). (2)

De bijdragen van de plaatselijke afdelingen resulteerden in de publicatie van het *Oorlogsboek van het Davidsfonds. Eén en ander over de Duitschers in de omschrijving der afdelingen. 1914-1918*, in twee delen: deel I: Luik, Limburg, Brabant (Nr 193) en deel II: Antwerpen, Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen (Nr. 194), 1919 (?).

In deel I lezen wij volgend Voorbericht:

In dit voorbericht zouden wij op twee vragen willen antwoorden. In welken geest werd dit opgevat? En hoe komt het dat alle afdelingen daar niet hebben aan meegedaan?

Reeds in het begin van den oorlog werd het plan gemaakt aan de Davidsfondsafdeelingen een verslag te vragen over de oorlogsgebeurtenissen in hunne omschrijving bij den inval der Duitschers, tijdens de bezetting en bij de ontruiming. Sommige afdelingen werden zelfs toen met dit plan in kennis gebracht, en hun werd gevraagd zooveel mogelijk- het gebeurde getrouw aan te teekenen.

De geest van dit boek moge blijken uit deze regelen van het rondgaand schrijven aan de afdelingen van 28 Januari 1919, waarin hun deze verslagen gevraagd werden:

«Zulk verslag kan natuurlijk alleen waarde hebben wanneer het geschiedkundig getrouw is; daarom moeten alle mogelijke voorzorgen genomen worden, om alles te vermijden wat niet juist de ware toedracht der zaken weer geeft.

De sekretaris van de afdeeling zou met het opstellen van dit verslag gelast worden; om echter de geschiedkundige waarheid meer te waarborgen, moet in elke afdeeling eene commissie tot stand komen van zoo mogelijk 3 man die tijdens geheel den duur van den oorlog ter plaatse gebleven zijn, en die, samen

met den sekretaris der afdeeling, voor dit verslag zullen zorgen. Daarenboven, wanneer dit verslag gereed is, moet het bestuur bijeenkomen om er kennis van te nemen, zoodanig dat het door aller verantwoordelijkheid gedekt zij.

De verslagen mogen niet meer dan 20 bladzijden beslaan, en om de afdeelingen aan te zetten het verslag zoo goed mogelijk te bezorgen, wordt er een prijskamp uitgeschreven voor de beste verslagen.

Niet alle verslagen kunnen even belangrijk zijn, niet overal immers is evenveel gebeurd; daarom zal het Hoofdbestuur twee groepen maken van de ingezonden verslagen; aan de drie beste van groep I zal elk eene som van 200 fr. uitgelooft worden, en aan de drie beste van groep II eene som van 75 fr. Daarenboven zal het aanstaande Jaarboek de namen van de prijswinnaars vermelden.

Om te bekomen dat de verslagen voor de lezers zoo aantrekkelijk mogelijk zouden zijn, wordt er iemand aangesteld om ze na te zien, de taal te kuishen, en desnoods, samen met mij, om nadere inlichtingen te verzoeken.

. . . . . hoogst waarschijnlijk zal over dit onderwerp nog veel geschreven worden, en zal het Davidsfonds ook wel gelegenheid hebben hieromtrent nog boeken te laten verschijnen. Hier geldt het een algemeen overzicht van het gebeurde in de omschrijving van onze afdelingen, waarvoor wij, zoo getrouw mogelijk, de geschiedkundige waarheid moeten betrachten».

We meenen dus dat de noodige waarborgen getroffen werden voor een geschiedkundig verhaal van hetgeen in de afdeelingen voorviel.

Het lag niet in onze bedoeling een volledig relaas van al het voorgevallene in ons land aan te bieden. Dit konden wij natuurlijk niet voor het Walenland, waar ook belangrijke zaken gebeurd zijn; denk maar b.v. aan Dinant en Tamines. En zelfs voor het Vlaamsche land kunnen wij geen aanspraak maken op volledigheid. Meer dan een van onze afdeelingen heeft ons laten weten dat zij het gevraagde verslag niet kon inzenden, hetzij omdat de bestuursleden der afdeeling niet ter plaatse waren kunnen blijven, en dus de gevraagde waarborgen niet konden geleverd worden; hetzij omdat er niets buitengewoons, « benevens de opeischingen, namelijk van koper, wol, en beesten», gebeurd was; hetzij nog om andere redenen.

Wat wij hier aanbieden is, zooals de ondertitel hiet zegt, slechts «een en ander over de Duitschers in de omschrijving der afdelingen, 1914-1918», maar wij verhoppen dat het als geschiedkundig waar mag aangezien worden.

Leuven.

E. VLIEBERGH.
Algemeen Voorzitter.

- (1) Wls Lode, Honderd jaar Vlaamsche beweging. Deel 2. Geschiedenis van het Davidsfonds 1914-1936, Davidsfonds-Leuven, 1985, pag. 30-31.
- (2) VAN DEN CRUIJCE R., 100 jaar Davidsfonds in Asse. Een overzicht, Asse, 1994.

Hierna brengen wij het verslag van Asse (in deel I. pag. 258-263), waarin dus ook het reelaas van onze dorpen Opwijk en Mazenzele verwerkt is, maar waarin vooral Asse, Mollem Brussegem, Bollebeek, aan bod komen.

TE ASSCHE

De kantons Assche en meer nog Lennik hebben zich te beloven van betrekkelijk niet meer van den oorlog te hebben geleden.

Nochtans zijn er ook eenige zwarte punten aan te stippen.

In het eerste oorlogsjaar hadden de Duitschers in de vlakten ten westen van Brussel een uren verre uitgestrekt verschanst kamp aangelegd in de hoop er de Belgen naar toe te lokken.

Maar ze hadden misrekend: de Belgen bleven buiten schot.

Doch om dit kamp in te richten hebben ze een groot getal boomen neergeveld, in het dorpken Hamme acht huizen platgebrand, en verder eenige boomgaarden vol gedrachtige fruitboomen vernietigd.

Maandag 24^{en} Augustus volgens een gerucht dat de Duitschers in overmacht van de kanten van Ternath afkwamen en wreed te werk gingen: geschiedt op de kasseide van Ternath naar Assche een algemeene vlucht van het volk, dat niet was tegen te houden. In het bosch te Buggenhout kwamen 4000 vluchtelingen met de tong op het hert toegesneld: die dag blijft vermaard onder den naam van Vliegende Maandag.

Dit gerucht was van allen grond ontbloot: er kwamen geen Duitschers.

's Anderendaags gebeurde dergelijke vlucht ook te Brussegem.

GEVECHT TE IMPDE.

Dien dag werd het Derde Jagers te voet te Impde onder Wolverthem door de Duitschers in een bosch verscholen verrast en 67 Belgen, waaronder een Majoor en verschillende Officiers sneuvelden. ,

Zaterdag 28^{en} Augustus, Er gebeurt een schermmutseling te Molhem tusschen Belgische en Duitse ruiters: een Duitse ontsnapt door een gelukkigen sprong van zijn peerd.

Onder die Belgische jagers was een Westvlaming die later sneuvelde na 7 vijanden te hebben neergelapt. De Duitschers zelven noemden hem een held.

September. Nog een schermmutseling geschiedt te Merchtem op het gehucht Speltkapel.

Een Duitser is gedood door een Belgischen soldaat.

Om hem te wreken steken de Duitschers in het begin van Merchtem acht huizen in brand en schieten een onschuldigen burger dood, die nog iets uit zijn brandend huis wilde redden: zijn naam is Joannes Thomas. Meer huizen zouden afgebrand zijn geworden zonder de moedige tusschenkomst eener dame, die de woede der vijanden wist te stillen.

Donderdag 3^{en} September. De klokken van 6 torens op eene rij: van Bollebeek, Molhem, Manxenzeel in Brabant en van Baardegem, Meldert en Moorsel in Vlaanderen worden door de Duitschers bij middel van dynamiet van hunne balken afgerukt zoodat ze niet meer konden dienen.

Rond de kerken deden de soldaten de vensters openzetten en de inwoners op 500 a 600 meters verwijderen: de pastoors werden uit hunne pastorie gehaald om de soldaten op den toren te laten.

De klokken van Brussegem moesten ook neergehaald worden, maar de soldaten konden de deur van den toren niet openkrijgen.

De toren van Assche, die te midden op de oude kerk staat, werd gespaard door bemiddeling van een Opper-officier die deed zien dat ganschde kerk er zou door verwoest worden.

Die ontploffing te Molhem was zoo onverwacht en zoo luidruchtig dat de bevolking van het gehucht Vrijlegem ging vluchten.

In al die torens was heel het binnenwerk verbrijzeld: de schade te Molhem werd in 1914 berekend op 6408 en te Bollebeek op meer dan 8000 fr. Heden is die schade te Molhem rond de 20.000 fr. geschat.

Het metselwerk ook werd er merkkelijk door verzwakt: stukken van het dak werden weggeslingerd.

Te Molhem waren het omtrent 30 soldaten meest van Hamburg, pionieren die de verwoesting bewerkten.

In het klooster, waar ze in den toren niet binnengeraakten, vergenoegden ze zich met het zeel van het kloksken af te snijden. Toen ze bemerkten dat het klooster tot Lazaret voor gekwetsten met 24 bedden was voorbereid, werden ze zachtmoediger.

Maar, als het werk verricht was, deed de Hauptmann den Pastoor bij zich komen en zegde hem in goed fransch; «De toren van Molhem is aangeduid als een toren van waar men teekens doet aan den vijand. Ik heb van mijn Overheid orde gekregen van de balken, waar de klokken aanhangen, te doen springen. Ik heb het gedaan.

Gij, nu zeg aan uwe onderhoorigen.

Indien ge iets doet tegen onze soldaten, we leggen het dorp plat.

«Indien ge iets misdoet tegen onze gekwetsten, gij, (pastoor) zijt de eerste, dien we zullen door den kop schieten».

Een soldaat had aan den Pastoor verweten dat de Belgen slecht waren voor de Duitsche soldaten: ze hadden vingers «abgeschnitten, aeuge ausgestochen en Zungen ausgerückt!»

Te Opwijk werd een onschuldige landbouwer, in wiens gebuurte Duitschers waren gesneuveld, aangehouden, mishandeld, 3 kwartiers verder gestuurd en dan door den rug doodgeschoten, nadat hij zijn eigen graf had moeten delven.

Later is hij ontgraven en onder algemeene deelneming en door heel den Gemeenteraad gevolgd op het gewijd kerkhof heerlijk begraven. Zijn naam is De Keersmaeker.

Zaterdag 19^{en} September. Een jonkman van 35 jaren Jan Baptist Cooremans, die niet wist dat hij na dat uur niet meer mocht op straat komen en op den kreet halt! van een schildwachter niet was blijven staan, maar vluchtte, wordt om 9 ure 's avonds doodgeschoten.

Angst daarna vervulde alle herten.

Woensdag 23^{en} September. Een 40 tal pinhelmen komen op het gehucht Vrylegem huis per huis allerlei mondvoorraad weghalen: boter, vet, graan, aardappelen, en veel haver, zelfs zaaigraan... en de pachters moeten zelve den geroofden buit naar Wemme voeren.

Zondag 27^{en} September. Het Buggenhoutbosch, over de 400 hectaren groot, wordt fel door de kanons beschoten: er komt schier geen volk naar de kerk: ieder schrikt voor het kanongeschut.

Het Lof geschiedt zonder zang, de Hoogmis wordt gelezen.

Donderdag 8^{en} October 100 soldaten na in het klooster eenige dagen zich ingekwartierd te hebben vertrekken. Hunne peerden hebben 10 nachten in de 4 meisjesscholen doorgebracht én veel banken afgeknaagd.

Kerstmis. Gansch onverwacht buiten de weet van het volk hebben 16 Duitschers, katholieken en protestanten zich stillekens in de kerk op het hoogzaal begeven en zingen onder de Kerstmis uit volle borst 4 Duitsche liederen!

Een lied vóór de Communie; eenlied na de Communie; een Kerstlied en een slotlied.

's Avonds vieren de Duitschers Kerstmis in de statie rond een Kerstboom, en deelen lekkernij uit aan de kinderen.

1915. Zaterdag avond 2 Januari komt een onderofficier in de Pastorij in naam van bet hoog bestuur van het leger verbieden den brief van den Bisschop af te lezen.

Indien de brief afgelezen wordt, zijn de Burgemeester en de Pastoor verantwoordelijk en de kerk wordt gesloten.

De Burgemeester kreeg ook die boodschap.

Maart 15. De weerplichtigen van 1892 tot 97 inbegrepen moeten zich den eersten keer te Merchtem aanmelden en voorts maandelijks.

De menschen moeten overdag: 200 meters van d'Eisenbahn wegblijven en moeten 's avonds allen de groote banen en nooit de voetwegen volgen.

Goede Week des Woensdags komt een peloton soldaten al de ingeleverde vuurwapens uit het Gemeentehuis weghalen.

1916. 76 Duitschers doen een klopjacht op het gehucht de Boschbeek.

De Duitschers doen des Zondags 64 notelaars neervellen; te Brussegem worden rond de 200 notelaars neergehaald.

1917 Woensdag 7 Februari. De jongelingen van heel den omtrek worden te Londerzeel vergaderd en vele worden uitgekozen om voor de Duitschers te gaan werken; 8 jongens van Molhem zijn te dien einde uitgekozen. Ze vertrekken en na vele ontberingen komen, toch allen gezond in 1918 terug.

De Duitschers, die Mis hooren, bezigen geen stoel: ze staan of zitten gekniel: ze maken dikwijls het kruisteeken, kloppen nog al veel op de borst, en klappen niet. In de kerk zijn ze voorbeeldig en verstaan niet dat men in de kerk durft spuwen, ze toonen hunnen afkeur voor onze Vlaamsche vloekwoorden.

Eenigen biechten en communiceeren.

1918. Het volk moet koper enwol leveren.

Vrijdag 16 April. Augustinus Van Droogenbroeck, geboren te Wemmel, gehuwd, en zijn broeder Isidoor om een Duitsch vermoord te hebben, worden beide te Schaarbeek aan de plaats der schijfschieting, na de Sakramenten ontvangen te hebben, door den kop geschoten.

Einde October wordt te Molhem een vliegplein ingericht en het blijft bestaan tot 12^{en} November.

Zondag 3^{en} November. Ondanks het verzet van den Pastoor heeft voor een 40 tal soldaten in de geslotene kerk te Molhem gedurende 3/4 uurs een protestantsche dienst plaats bestaande uit een lofzang, eene preek van den Domine op den stoel der waarheid en nog een lofzang.

Maandag 11^{en} November. Gedurende 2 uur lang verbranden de Duitschers hoopen papieren; ze gaan vertrekken maar vernielen eerst slag op slag hunne munities en verkoopen al wat ze kunnen missen. Twee gevoelens bezielde die soldaten: droefheid over hunne nederlaag en blijdschap om het einde der slachting, om het vertrek naar de heimat: somberder zijn de officieren: ze noemen het einde treurig.

Dinsdag 12^{en} November. Daags na den wapenstilstand gebeurt te Molhem het ergste onheil ooit te Molhem voorgevallen.

Een deel gekwetste soldaten worden uit de laatste, gevechten hier toegevoerd: in een pachthof werden er 75 verpleegd.

In den namiddag door de onvoorzichtigheid van een Duitschen soldaat, een sergeant, voerman, ontploft een vergiftigde dynamietbom, die 20 menschen doodelijk treft: 8 parochianen en 12 Duitschers: allen sterven terstond of korte dagen daarna.

Molhem had in de 40 parochianen in den oorlog: 4 zijn gesneuveld.

TE BUGGENHOUT

't Was einde Augustus 1914. Den 21en kwam de eerste Belgische patroelje alhier, de Duitschers waren gesignaleerd in de streek doch bereikten het dorp niet.

Den 24en, dag die gekend staat onder den naam van « Zotten Maandag » kwamen hier van alle kanten uit Brabant, en uit de streek van Aalst, vluchtelingen aan, jongelingen meest, de eene zonder hoofddekse, de andere zonder schoeisel, t' enden adem. Ze kwamen van uren ver en waren op vlucht voor een vijand, die niemand van hen gezien had. 't Moet waarschijnlijk een valsch alarm geweest zijn, op 't zeggen van den eene of den andere, dat de Duitschers die aan 't komen waren al de jongelingen meenamen bij 't leger. Velen liepen tot over de Schelde te Baesrode. — 't Was treurig en komiek terzelfdertijd zulke vlucht; een liet er het leven bij, hij had zich 't hart afgelopen en stierf in 't gasthuis.

We kregen de eerste voorposten van 't Duitse leger, dat rond Antwerpen lag, eigenlijk maar den 30^{en}. In den morgen kwam langs de Boschstraat een patroelje uhlanen naar 't dorp af. Er waren hier reeds Belgische posten en een dezer lag juist op een hoeve tegen 't bosch, op 't oogenblik dat onze ruiters voornoemd onbedacht vooruitkwamen. Bij onze « piotten » waren er felle schutters. Er was een, gekend onder de naam van « Den Marok » die bijzonder uitmuntte. De Duitschers hebben er weten van te spreken in dezen oorlog. Op eens ging een schot af, en 't eerste peerd met den uhlaan mede tuimelde in 't zand. Het dier was getroffen in den hals; wat naderbij en 't had zijn meester geweest. Seffens was 't nieuws gekend: « een Duitse peerd geschoten »; en alleman wilde het zien. 't Duurde ook niet lang of het beest was gauw verdeeld onder 't klein volk, zoo was de vangst toch nog voor iets goed.

's Andrendaags waren er 30 anderen in de plaats. Natuurlijk gingen we zulke bezoekers nog krijgen; waar één wolf loopt zijn er andere in de streek.

Buggenhout ligt onder de forten van Antwerpen ten Z. W., op een afstand van 8 kilom. van Bornhem en Lizele; hun geschutskracht draagt tot over 't bosch, en door de beschieting is eenige schade toegebracht in 't dorp; alhoewel wij binst den duur der krijgsverrichtingen weinig van bombardementen geleden hebben.

Door het bosch loopt de groote baan naar Merchtem en Brussel. Van daar uit kwamen meermaals vijandelijke verkenners. De Belgen hebben er kort nadien loopgrachten aangelegd langs den kant van 't dorp.

Den 1^{en} September op den middag, zagen we een compagnie Duitse cyclisten van 9 man fier door Buggenhout rijden; ze gingen tot in 't dorp Baesrode, aan de Schelde. Maar dit reisje zou hun dezen keer duur kosten. Want ziet, bij het terugkeeren werden ze verrast door een afdeeling Belgische infanterie. Niettegenstaande de overmacht van dezen, wilden ze zich verdedigen; ze lieten zich neervallen in eene gracht langs den steenweg en schoten van daaruit op de Belgen. Een dezer viel getroffen, een Waal, met name Morizot, hij had zich te ver gewaagd. Maar ook 2 der Duitschers lagen weldra ten gronde, en de andere gaven zich over.

De 3 lijken werden in een nabij gelegen hof begraven, en later legden de Belgen hun gesneuvelden makker op 't kerkhof. De Duitse overheid, na de inname van 't dorp, wilde die zelfde eer voor de gesneuvelde wielrijders. Er is weinig over te zeggen dat ze hun dooden eerbiedigen, 't is een menschelijk gevoel en zelfs plicht voor een volk.

Den 2^{en} September verschenen er weerom 15 Uhlanen te paard. Ze kwamen tot aan de eerste hoeve vóór 't bosch bewoond door Karel De Ridder. Dezes zoon, oud 16 jaar 't was nog een kind moeten we zeggen, was juist achter het huis aan 't spelen met zijn jongste broertje. De jongen, verschrikt op het zicht van die wreede mannen, ging loopen. Ze riepen hem weer, doch zij hieven terzelfdertijd hun geweren omhoog gereed om te schieten. 't Moet ons niet verwonderen dat hij niet naderen dierf en voortvluchtte. Hij kreeg een kogel door het hoofd; de moeder stond er niet ver af. Dit feit bracht groote opschudding in de parochie.

Den dag nadien, op dezelfde plaats, viel een groep vijanden met een kanon bewapend, de hoeve aan van Goedgezelschap en schoot ze in brand. Er waren Belgische soldaten geweest die van daaruit geschoten hadden. Bommen vielen insgelijks in de Bovendonckstraat om dezelfde reden waarschijnlijk. Ze schoten nog

een bom los over 't dorp, die gelukkiglijk niemand trof, en op 't dak van een huis viel in de Diepmeerstraat; we hoorden goed het geuis van de bom, die door de lucht vloog, 't Was zeker altijd niet om naar soldaten te schieten, 't was dikwijls ook om schrik aan te jagen aan de bevolking, om te vernielen en te branden, om volgens hun gekend systeem onschuldigen te straffen.

Dien zelfden dag nog kwamen zij tot aan de statie door, deden op verscheidene plaatsen de riggels van de spoorbaan springen en namen lijk overal den buit mee die ze daar vonden. Niets was hun te lang of te zwaar als 't hun gerief was.

Den 4^{en} September, een Vrijdag, begon de beschieting van Dendermonde. 't Was een belangrijk punt, konden ze langs daar over de Schelde, zoo was Antwerpen omsingeld. 't Werd al meer bewogen nu in de streek. We zien heele troepen Duitsche soldaten 't dorp binnenvallen. Uit den mond van een schildwacht, die op de Markt stond, heeft een burger, die vroeg wat er ging gebeuren, vernomen (en dat op Duitschen toon gelijk wij kennen) dat ze Dendermonde gingen aanvallen, en als de stad zich dierf verdedigen dat ze zou afgebrand worden. We weten dat het zoo geschied is nadien als de Belgen er reeds uit waren. Deze benden kwamen hier den spoorweg bezetten en de wegen langs Opdorp en Baesrode, waarschijnlijk om een uitval van de forten langs dezen kant te beletten; 't was een infanterieregiment van Sleswig-Holstein. Natuurlijk konden die hier niet voorbij zonder hun vingren aan 't een en 't ander te steken; op verscheidene plaatsen werd er geplunderd en men eischte bij de voornaamste ingezetenen zelfs wijn op.

De bestorming van Dendermonde geschiedde langs den grooten steenweg Lebbeke-Brussel. We moeten hier hulde brengen aan 't garnizoen der stad, dat zich dapper verdedigde en menige Duitschers neerverelde. We zullen aan een ander de taak overlaten de feiten daarmee in verband te beschrijven. Alleen moet ik er bijvoegen dat de kanonnen wreed donderden en 's avonds bij 't afbranden der stad, de lucht van hier gezien als in vlam en vuur stond. Welk tooneel moet het daar geweest zijn! en welke onmenselijkheden zijn er gebeurd, volgens ons verteld werd!

Den 6^{en} September deed een Kommandant of Hauptmann een proclamatie dat elke aanslag streng zou gestraft geweest worden en hij nam de geestelijken voor gijzelaars; hij gaf 't bevel vleesch te bereiden voor 10000 soldaten die moesten aankomen den Maandag. Doch zij kwamen niet, en dezen die hier kampeerden, wierden op eens terug geroepen, waar-

schijnlijk om naar frankrijk op te trekken, waar de slag bij de Marne aan gang was.

Den 16^{en} Sept. hoort men in de verte de beschieting van Dendermonde opnieuw. Daar hebben de Duitschers weerom verliezen geleden; 's anderendaags, waarschijnlijk om zich over hun mislukken te wreken, staken ze eenige huizen in brand in de Molenstraat.

Dienzelfden dag, den 17^{en}, stak men zekeren Leopold De Clercq op zijn land met de bajonet dood. In hunne wildheid zagen ze naar niets meer, en schoten naar al wie ze in 't zicht kregen. Ze namen op den Opstal 4 jongens gevangen, die ze leidden tot aan de kapel van Assche. Daar gekomen, moesten deze ongelukkigigen zelf hun graf maken, en na dit beulenwerk werden ze er bij neergeschoten.

Het is den 26^{en} September, dag van den veldslag van Buggenhout. In den vroegen morgen zien wij onze soldaten uit de forten naar hier afgezakt komen, niet meer met tien- of honderdtallen, ze zijn met duizenden, 't is een stoet van uren aaneen. Waar trekken ze naartoe en wat is er gaande? Ze bezetten Buggenhout, Opstal, Opwyck Merchtem. — Nooit hadden we er zooveel ineens gezien, met kanonnen, machiengeweren, auto's, en alle krijgsmateriaal. Zeker is er een slag op handen. Inderdaad we hoorden in den namiddag het kanon rommelen, ze vielen de Duitsche belegeringstroepen aan ten Noorden en ten Westen van Brussel verschanst. Deze antwoordden weinig of niet in den dag, maar 's avonds begon 't gevecht met geweervuur en heel den nacht duurde het voort. 's Anderendaags, versterkingen aangekomen zijnde, gingen de Duitschers er op los met woest geweld. Nu moesten de onzen wijken voor 't getal; nochtans verdedigden zij zich als leeuwen. Er vielen toen vele dapperen voor hun land. De auto's van 't Rood-Kruis reden gestadig en brachten de gekwetsten ten deele alhier naar 't gasthuis waar een Ambulancie was ingericht.

Heel den voormiddag, 't was een Zondag, vocht men hevig met de bajonet zoodat een geneesheer van 't leger getuigde zelden zulke wreede worsteling bijgewoond te hebben. Groot moet het getal dooden en gekwetsten geweest zijn van beide kanten. De Duitschers waren tot aan de Linde geraakt. Het kanonvuur herbegon in den namiddag tot 's avonds toe. Een patroelje kwam tot in 't dorp en stak 4 huizen in brand aan de statie. Onder-tusschen had ons leger zich grootendeels teruggetrokken naar de forten, gevolgd door den grooten hoop der bevolking die vluchtte uit vrees.

's Dinsdags waren er reeds velen in de plaats, en 's Woensdags was 't hier vol grijze frakken. Op bevel van een hoofdman begon nu de plundering in de huizen; alleen de Kloosterstraat werd gespaard, dank aan de tus-

schenkomst van eenige bewoners. 't Gros van hun leger is hier maar een dag gebleven, 8 dagen nochtans bleef er bezetting.

Door die uitvallen hielpen de Belgen krachtig mede aan de zegepraal der verbondenen in Frankrijk, want ze beletten alzoo de Duitsche strijdmachten daar hulp te bieden en hielden ze vast en bezig in 't Noorden.

In de Krapstraat, rondom 't Bosch waren er vele jongens gevallen in den slag van 26^{en} en 27^{en} September. Eenige dooden en gekwetsten had men niet kunnen meenemen, de vijand zat te kort op de hielen. Toen de strijd uitgewoed was, werden er nog 21 lijken ontdekt. Er was een jongeling van den Opstal bij, De Potter met name, die niet ver van zijn huis gevallen was. Allen zijn ze door de burgers voorloopig begraven langs de baan of in het veld.

Zoo zagen we hier en daar een net versierd heuveltje op een graf, met bloemen beplant en een houten kruisje, dat het teeken is van de hoop in een beter leven.

Naar inlichtingen genomen bij inwoners die thuis gebleven waren, moeten hier waarschijnlijk dingen gebeurd zijn met gekwetsten, waar geen naam aan te geven is. Bijna niemand dierf gekwetsten opnemen uit vrees voor 't geschut en de wraak van den vijand. Velen stierven waar ze lagen zonder hulp. Anderen werden buiten geworpen in huizen waar men ze vond. Zoo in een woning van de Hauwerstraat lagen er drie. Een had zich verborgen in de schuur, een andere had zich vastgeklampt onder een bed, niettegenstaande al zijne pijnen en erbarmlijken staat; den derden vonden de Duitschers en haalden hem uit het huis. Men zag den armen jongen beven van de kou en lijden van de pijn. Men gelukte er nochtans in hem weg te voeren op een gunstig oogenblik tot bij 't Belgisch leger, maar hij stierf kort daarna in 't gasthuis van St Amands; ware hij behandeld ' geweest gelijk het moest, hij was misschien hersteld! Gekwetsten vroegen schoon om zich te mogen verduiken zeggende dat de Duitschers hen zouden afgemaakt hebben. Wisten ze er iets af van hun kameraden!

Twee kwamen een huis binnengelopen op de « Linde ». Die menschen hadden er ten minsten 70-80 soldaten verzorgd, die intijds konden meegevoerd worden' door 't leger, maar nu ook werden ze bevreesd, de Duitschers waren reeds te dicht bij. Doch ze wezen hun een ledigstaande huis aan, rechtover. Daar verscholen ze zich. Wat er nadien voorgevallen is, kan niemand met zekerheid zeggen. Men heeft ze hooren huilen en kermen, en de Duitschers waren toen al ter plaats.

Een vrouw die aan een soldaat vroeg om een gekwetste een glas water te mogen dragen kreeg voor antwoord dat hij zijn « Wasser » al

gekregen had. We moeten niet twifelen aan wat dit beteekent. 's Anderendaags ging een gebuur zien in het huis waar onze 2 vorige binnengevlucht waren; hij vond den eersten achter de deur liggen hel aangezicht zoo goed als verpletterd, de tweede stak tusschen de tonnen in den kelder, dood.

Bij de opzoekingen vond men er een soldaat in 't veld, met bajonetsteken doorkorven. Men zag 2 lijken rechtstaande aan een stroomijnt elk met een kogel in den mond gestopt, uit spotternij zeker! Hier en daar ontdekte men er andere en begroef ze eerbiedig in stilte.

Den 4^{en} October beschoten de forten het dorp, waarschijnlijk naar vijandelijke troepen die hier lagen. Bommen vielen in huizen nevens de kerk, in de Boschstraat, en eene juist in eenen put waar verschillende personen zich in verstoken hadden; 't was een wonder, dat niemand erg gekwetst was.

Na den 18^{en} zijn de Duitschers hier voor goed vertrokken.

Ziedaar de besonderste feiten van de oorlogskroniek van Buggenhout bij den inval der Duitschers.

Den 7^{en} Mei 1915, onder de bezetting, heeft de plechtige overbrenging plaats gehad van 19 gesneuvelde Belgische soldaten, voorloopig in 't veld begraven, naar het Gemeentekerkhof. De lijken in kisten gelegd, werden tot vóór de kerk gebracht. 't Was door bemiddeling van zekere Juffr. Orian die zich daarmee gelastte in al de parochies rond Merchtem, en men mag zeggen dat verscheidene zijn terecht gekomen daardoor die anders nooit zouden teruggevonden zijn. Aan de Kerk werden de gebeden gelezen door de geestelijkheid der parochie. Hier moeten we in 't voorbijgaan aanstippen dat een Deutsche delegatie van Dendermonde aanwezig was bij de ceremonie. — Als er te «paradeeren» was, ontbraken ze niet. — De stoet, samengesteld uit eene groote menigte volks, bewogen en ontroerd, begaf zich naar 't kerkhof, de geestelijke en wereldlijke overheid aan 't hoofd. De Deutsche kommandant deed hier een korte aanspraak, stelde onze soldaten als voorbeeld voor aan de zijne en bracht hulde aan hunne vaderlandsliefde. Of het volk er veel van verstond betwijfel ik zeer; de indruk was gering. —

Gedurende de jaren der Deutsche bezetting zijn hier geen merkwaardige feiten voorgevallen, niets als 't geen dagelijksch brood was, als verordeningen, opeischingen, plagerijen van allen aard, straffen, gevangzittingen, boeten met de macht.

Honderden onzer jongens werden opgeëischt voor 't werk, tot zelfs van 15 jaar oud. Wie de eerste slachtoffers, na maanden afwezigheid, zag weerkomen, uitgemergeld, met

bevrozen ledematen, opgezwollen, lijdende aan bloedarmoede, rhumatisme en andre ziekten, vuil en slordig, die voelde heel zijne verontwaardiging voor dien modernen slavenhandel. Ze werden goed verzorgd in 't klooster der Zusters, waar ze dagelijks een warme soep, brood en spek kregen van 't comiteit alsook kleeren. En zeggen dat er zoovelen van hen, toen ze eenigszins hersteld waren, weer met den ransel op den rug mochten optrekken om opnieuw onder de klauwen der barbaren te vallen! De geschiedenis dezer ongelukkigen zal wel, hopen we, met nadere bijzonderheden en speciaal aan 't licht gebracht worden, tot schande en straf van die dit werk uitvonden en uitvoerden.

Onder de opgeëischten van Buggenhout zijn er 14 bezweken. Tijdens de bezetting werden ook eenige burgers naar Duitschland in gevangenis of interneerkampen overgebracht,

Van onze 300 soldaten die in 't leger dienden zijn er 20 gevallen op 't veld van eer, en 1 gestorven in krijgsgevangenschap in Duitschland.

We moeten ook een woord van lof toesturen aan degenen die op gevaar van hun leven over den draad gegaan zijn. Er zijn er verscheidene, de meeste lukten, andere moesten weerkeeren of zelfs werden gevat en in de gevangenis gezet voor verscheidene maanden.

Het groote Bosch van Buggenhout, wijd en zijd bekend, met eene oppervlakte van ruim 400 H^{en}, gelegen langs den Zuidkant, heeft ook wel zijn deel gehad van den oorlog. De 2/3 van de schoone eiken- en beukenboomen zijn verdwenen. Een Ortskommandant had het toezicht over 't bosch, hij heette Piffer. Volgens 't zeggen zijner kameraden zelf was hij een arme drommel van een boschwachter in Duitschland; die hier 3 jaar den grooten heer speelde, en 2-3 paarden te zijner beschikking had. Hij leefde royaal, en heeft hier zeker goede zaken gedaan, hij had die reputatie onder 't volk.

Hij had bij zijne ondergeschikten een sergent met name Heinrich; een die de specialiteit had de menschen goed met den stok af te ranselen die in 't bosch kwamen. Niemand mocht zonder zijn toelating hout rapen, zelfs geen droge takken. — Zekeren keer werd door een der wachten een meisje doodgeschoten van den Opstal. Die kerel maakte zich ook in tijds uit de voeten met den wapenstilstand.

De Kapel, die midden in 't bosch staat en toegewijd is aan O. L. V. ter Nood, is bewaard gebleven. Zij dagteekent van de jaren 1600.

Voor den wapenstilstand gesloten was hadden we hier reeds processien voorbij zien trekken van weerkeerende Duitschers naar « 't Liebe Vaterland ». 't Waren echte fooreman-

nen die opkraamden; ze hadden een heele menagerie bij zich, groote en kleine karren, voertuigen van alle soort, met kiekens, varkens, eenden, konijnen enz, en oude palullen beladen. 't Was ver van dien schitterenden stoet bij hun inkomen! Allen zijn hier doorgegaan zonder incident. Den 11^{en} November en volgende dagen zag men de roode vlag wapperen op verscheidene auto's en de officieren hadden voorzichtig geoordeeld hun steert en pluimen in te trekken. — Zoo valt de hoogmoed en vergaat de glorie der wereld!

TE LEBBEKE

Lebbeke is een bloeiende gemeente van Oost-Vlaanderen, die op 31^{en} December 1913, 9166 zielen telde. In het midden der gemeente vindt men veel handelaars, op den buiten meest landbouwers. Werklieden zijn door geheel de gemeente verspreid. Het fabriek van kunstmatige wol van de H.H. De Naeyer verschaft veel werk, vooral voor vrouwvolk. Vóór den oorlog werkten geregeld meer dan 800 mannen te Brussel en tijdens het goed getijde rond de 200 in frankrijk.

De groote baan van Brussel naar Dendermonde loopt midden door de gemeente. Lebbeke ligt 4 Km. van Dendermonde en 25 Km. van Brussel.

Daar het stadje Dendermonde, door oude versterkingen omgeven, in het belang der troepen van Antwerpen, wat door de Belgen verdedigd zou worden, lag Lebbeke maar op eene gevaarlijke plaats. Het lijdten voor onze gemeente zou evenwel betrekkelijk gering geweest zijn, hadden de Duitsche benden hier meer lust gehad voor den strijd dan voor rooven en moorden.

Op Dinsdag 1^{en} September 1914 werden de straten aan den zuidkant der gemeente door schildwachten bezet. Van vluchtelingen der meer zuidelijke dorpen hoorden wij dat de burgers de Duitsche soldaten soms uren ver moesten vergezellen, dat er veel burgers vermoord waren, enz.

Inval der Duitschers. — Op 2^{en} September zagen wij te Opwijck en meer zuidelijk op verschillende plaatsen branden. Dit toonde ons dat de vijand, waarvan wij reeds eenige malen verkenners gezien hadden, naderde. Tegen den avond werd het reeds ernstig. In het Zuid-Oostelijk deel onzer gemeente werd kanon- en geweervuur gewisseld tusschen Belgische en Duitsche voorposten en meteen zag men, op 4-5 plaatsen, dikke rookwolken opstijgen, die zich, door een zacht windje voortgestuwd, spoedig over geheel het dorp verspreidden. Nu begon eene bijna algemeene vlucht.

Vlucht der bevolking. — De Duitschers waren hier reeds zoo befaamd, dat veruit het grootste deel der bevolking, al opnam wat waarde had en draagbaar was en dan een veiliger oord zocht. Wie zal ons de slapeloze nachten afschilderen van die duizenden, welke hun huis met al wat het inhield ten prooi lieten aan hartelooze soldaten en aan laag vrouwvolk, dat door vleierij en zelfs door verraad een deel van den buit zou weten te bemachtigen?

Op Donderdag 3^{en} September bleef alles rustig; 't was de stilte voor den orkaan, die den volgenden dag zou loskomen.

Wreede moorderij. — Den Vrijdag morgen kwamen de moordenaars het dorp in. Eenige minuten van de kerk vonden zij eenige mannen, die een gekwetst soldaat naar het lazaret gedragen hadden. Deze werden genomen; andere soldaten sleepten er nog eenige uit hun huizen, zoodat er 13 bijeen waren. Deze 13 werden bij een ligplaats der Duitschers op de gruwelijkste wijze afgemaakt. Als men na eenige dagen hun lijken naar het kerkhof zou brengen, vond men van eenigen de hoofden door-kloven, anderen waren zonder armen, allen waren zoodanig gesteld, dat men hun eenzelvigheid moest vaststellen met behulp van hun kleeren en hetgeen er in zat. Dit schrikkelijk feit werd van verre gehoord, doch door geen enkelen Belg gezien. Dezen dag werden nog verscheidene burgers doodgeschoten, omdat zij voor de Duitschers vluchtten.

Ongezellige schuilplaatsen. — Dicht bij de plaats van voorgaande moorderij, zochten 5 mannen een schuilplaats diep in een graantas. Midden in dien tas was een balk, waaronder wat ruimte gekomen was door het zakken der schoven. In dat eng gevang bleven zij 4 dagen; als er geen Duitschers rond het huis waren, kregen zij eten. De soldaten waren verschillende keeren op den tas geweest en hadden er met hun bajonetten in gestoken; gelukkig dat de verborgen diep zaten! Een dezer vertelde mij later, dat hij zich bereid had om te sterven en niet uit het hol gekomen zou zijn al hadden zij het gebouw, evenals zooveel andere rondom, in brand gestoken.

In een straat aan de oostzijde der gemeente hadden de Belgische soldaten de burgers aangeraden putten in den grond te maken en zich daarin te verbergen. Deze raad werd gevolgd. Zekere V. D..., had zijn hol zoo groot en geriefelijk gemaakt dat hij er met zijn zoon 6 dagen in verbleef, er zijn bijzonderste gerief in borg en er op zijn gemak, op een bed, in sliep. De put werd eerst met planken en vervolgens met aarde en erwtrijs gedekt. De verluchting werkte bij middel van stukken stoofbuis. De eigenaar was zoo tevreden van dit verblijf, dat hij den put liet bestaan tot na den wapenstil-

stand, om dien zoo noodig bij den aftocht der dieven, nogmaals te gebruiken.

Een buurman van V. D... was minder gelukkig. Deze had niet voor verluchting gezorgd en de inwonenden hadden in hun eigenaardige woonst nog een pijp gerookt; tot overmaat van ramp zetteden de Duitschers er hun veldkeuken vlak bij. Verbeeld u dat getrappel' boven hun hoofden! Den volgenden dag trokken de soldaten verder en onze mannen konden nu voor verluchting zorgen.

Burgers beschutten de Duitschers. — Denzelfden morgen, Vrijdag 4^{en} September, werden ervan 's morgens vroeg eenige andere mannen opgezocht; deze moesten de Duitschers tot beschutting dienen bij hun aanval op Dendermonde. Zij werden eerst, met opgeheven armen, bij de kanonnen gezet, die onzen kerktoren beschoten; vervolgens moesten zij mee naar St-Gillis, op 2 Km. van Lebbeke, en tot tegen de vestingen der stad, waar de soldaten zich achter hen plaatsten, om tusschen hun beenen door, naar de bezetting van Dendermonde te schieten. Een onzer mannen kreeg hier een kogel door de hersens, terwijl er nog 2 andere gekwetst werden. De Belgische soldaten moesten ophouden met schieten, omdat al hun vijanden door burgers beschut waren.

Burgerlijke krijgsgevangenen naar Soltau. — Na deze uren van doodangst werden laatstgenoemde mannen, altijd zonder rust noch voedsel, met stooten en slagen langs de groote Brusselsche baan opgeleid om in Duitschland als burgerlijke krijgsgevangenen opgesloten te worden. Intusschen waren in Lebbeke nog veel andere burgers aangehouden die meê weggeleid werden, zoodat het aantal Lebbekenaars van deze groep 270 bedroeg.

De geestelijken moesten voorop gaan en werden op allerlei wijzen vernederd en beschimpt. De treurige stoet kwam tegen den avond te Assche, 2 uren van Brussel, alwaar hij in een rapenveld gestuwd werd, om er den nacht door te brengen en naar verkiezing rapen te eten. Om de gevangenen nog meer te verschrikken, werd tijdens den nacht een paard tusschen hen in gebracht en daar losgelaten. Den volgenden morgen moesten zij hun reis naar Brussel voortzetten. Onderweg liepen er 2 uit de rangen, waarvan er één dood geschoten werd. Te Brussel werden, ze allen in beesten wagens gestoken en naar Soltau in Duitschland gevoerd, waar zij 3 dagen later bijna dood van honger, dorst en schrik toekwamen. Verscheidenen werden gedurende de reis als zinneloos. Van deze werd er één in den trein doorstoken en uit den wagen geworpen, een andere werd bij de aankomst in Soltau dood geschoten. De gevangenschap was zeer hard: men leed er verschrikkelijk door honger

en door gebrek aan verzorging; eenigen werden er ook zeer mishandeld.

De mannen boven de 60 jaar werden den 24^{en} Oktober naar huis gezonden, de kinderen beneden de 16 jaar den 2^{en} November; de priesters met nog eenige bejaarde personen kwamen te Lebbeke aan den 3^{en} December en de rest werd, bijna onkennelijk door ellende, den 31^{en} Januari 1915 onder Duitsch geleide in Lebbeke gebracht. Mr R. Blancquaert zag Lebbeke niet meer weer; hij stierf 2 uren van huis, te Londerzeel. Verschillige andere waren in hun gezondheid gekrenkt en stierven kort daarna.

Burgerlijke krijgsgevangenen naar Sennelager. — Den 6^{en} September, van 's morgens vroeg, waren de soldaten wederom op zoek naar de overgebleven mannen, die in allerlei schuilplaatsen, op zolders, in kelders, beer-, aal-en regenputten, enz., gezocht en dikwijls ook gevonden werden. Wie in hun handen viel, werd in de congregatiezaal bij de kerk gebracht. Den geheelen dag door kwamen er groepjes binnen, zoodat er 's avonds wel 200 mannen zaten, waaronder één onderpastoor, 4 Broedersonderwijzers der aangenomene school, 4 soldaten en verschillende burgers der omliggende gemeenten. Allen waren binnen gebracht, gelijk zij aangehouden werden; eenige hadden enkel een hemd en een broek aan, andere brachten den reuk mee van hun schuilplaats. Zoodra zij binnen waren, werden hun zakken door de soldaten geledigd, die al wat hun aanstond als buit beschouwden. Des nachts zaten de gevangenen op banken, terwijl de Duitsche dieven zonder eind of maat gestolen wijn zopen. Den volgende dag, Zondag, was er natuurlijk geen gedacht van Mis hooren. De Eerw. Heer onderpastoor, O. Vanden Bergh, kreeg nochtans na veel vragen, de toelating om Mis te gaan lezen in de kapel van het gasthuis, waar 't lazaret was ingericht. Daarna kreeg hij van een meer menschelijke overheid toelating om in Lebbeke te blijven. De ijverige priester doorliep dan de omliggende dorpen die zonder priester waren, overal zijn H. Ambt uitoefenende. Gedurende geheel den dag werden er nog groepjes gevangenen aangebracht, zoodat de menigte in de betrekkelijk kleine zaal bijna stikte. Dan kwam het bevel dat de gevangenen in de kerk moesten vernachten. Gedurende de twee dagen had het vrouwvolk eten voor de gevangenen gebracht; de Duitschers lieten dit toe.

Den Maandag, 7^{en} September, rond 5 uur 's morgens, moesten allen de kerk uit, ze werden op rangen van vier geplaatst en vooruit, ook langs de groote baan naar Brussel. Van eten of drinken was er geen spraak. De 4 Broeders moesten, als de grootste boosdoeners, voorop gaan; zoo zouden zij in het oog vallen van die duizenden en duizenden Duit-

schers, die zich langs den steenweg bevonden en die vermaak vonden in geestelijken te beschimpen en te mishandelen. De stoet was nog weinig ver, toen een der 4 Belgische soldaten van flauwte of ziekelijkheid viel; seffens wierd hij door de Duitschers gestooten, geslagen en opgetrokken. Na eenige oogenblikken viel hij weer en een Duitsch monster doorstak hem met de bajonnet van zijn geweer; aanstonds kwamen er wel 25 toegelopen, die het slachtoffer op gelijke wijze doorstaken. Als de stoet het gemeentehuis van Assche voorbijtrok, stond daar de grijze historieschrijver, heer Godfried Kurth; zoodra deze de krijgsgevangenen zag, sloeg hij met groot gebaar aan en bleef ontdekt en doodsbleek van aandoening staan, totdat de laatste gevangene burgers voorbij waren. De burgers vreesden dat die vaderlandsche daad den achtbaren ouderling in moeilijkheden gebracht zou hebben. Even over de brug van Zellick mochten de gevangenen een tijdje rusten; daar bracht een goede vrouw wat water en gaf de mannen te drinken. Binst die oogenblikken van rust, liep een burger weg. Een soldaat schoot er tweemaal naar; de man viel en een soldaat die was gaan zien, zeide dat hij dood was. Toen de burgers-krijgsgevangenen te Lebbeke weer kwamen, was de vluchteling springlevend te huis. Nog dicht bij de stad, kwamen er uit een Duitsch kamp eenige vanden om de kloosterlingen te mishandelen. Als de stoet meer tusschen de huizen en de rijen nieuwsgierigen kwam, verdubbelde de oplettendheid der grijze schakers; elke gemeenschap werd aanstonds belet tot in de Noordstatie. Daar viel een jongeling in bezwijming; toen een gezel hem wilde ophelpen, snauwde een Duitsche hond hem toe: afblijven, hij is dronken. Na lang wachten werden ze eindelijk in beestenwagens gestoken (40 in één wagen), om de reis naar Duitschland te doen. Aan elke statie waar de trein stilstond, werden zij door de Duitschers beschimpt en uitgejouwd. 't Bleek dat het Duitsch vrouwvolk in dat soort van laagheid voor de mannen niet wilde onderdoen. Zoo ging het van den Maandag middag tot den nacht tusschen Dinsdag en Woensdag, wanneer zij in het kamp van Sennelager toekwamen. Daar konden zij in het zand onder den blooten hemel slapen. Des morgens werden de haren afgeschoren: de wereldlijken het half hoofd en de helft van den baard; de vier Broeders werden geheel geschorren, omdat zij, zooals men zegde, dien dag doodgeschoten zouden worden. Zij werden dan ook met hun vieren tegen een schutsel geplaatst, waar ze geheel den dag, fiks, in de gloeiende zon en zonder eten of drinken moesten blijven staan. De Duitsche vrouwen van den omtrek kwamen in groot getal toegelopen om de strafuitvoering bij te wonen. Wat akelige

dag voor de Broeders!! 's Avonds werden ze voor een soort rechtters gebracht die zegden dat ze beschuldigd waren van mijnen leggen, lichtteekens geven, de bevolking opruien en op de Duitschers schieten. De rechtters bevonden ze echter onschuldig. Daarna werden deze Broeders met andere kloosterlingen en eenige priesters naar het seminarie van Munster gezonden, waar ze wel behandeld en verzorgd werden. Op 4^{en} Januari 1915 keerden zij terug naar Lebbeke. De andere gevangenen, wier lot niet minder hard was als dat der gevangenen van Soltau, kwamen te Lebbeke aan den 31^{en} Januari, met die van Soltau. Niet één werd vroeger gelost, alhoewel er ouderlingen bij waren van 75 jaar.

Werken voor den vijand. — Niets pijnlijker en'droeviger dan het leven der opgeëischten (1), mannen en jongelingen die door allerlei mishandelingen verplicht werden voor den wreeden overweldiger te werken, tegen 0,36 fr. daags. Deze moesten bijna zonder eten, zonder verzorging, onvoldoende gekleed en dikwijls zonder schoeisel, 2 jaren lang, alle dagen, bij hitte, vorst, regen en sneeuw, werken, onder de hoede van dwingelanden, met geweren en knuppels gewapend. Geen wonder dat er zooveel als slachtoffers vielen! En hoe vielen?! Door honger, door ellende, door slagen, enz.; zonder den troost van zorgzame ouders, van eene teerbemide echtgenote, en vooral zonder de hulp van een priester om ze voor de gewichtige reis naar de eeuwigheid te bereiden. Sterven en in een put gestoken worden als een ruige hond, en dat in een katholiek land en onder bewaking van lieden, die zich voor wereldbeschavers uitgeven!!

---

(1) De 2 grootste groepen en die het meest afgezien hebben, vertrokken uit Lebbeke (den 10^{en} en den 26^{en} October 1911).

In het Oorlogsboek volgt dan uitgebreid het relaas vanaf 26 oktober 1916, van de opgeëischte Lebbeekse burgers naar door de Duitsers bezet gebied in frankrijk. Dit verslag, weliswaar erg interessant, wordt in het kader van dit boek niet gebracht. Wij vervolgen met "Het leven tijdens de bezetting" te Lebbeke.

Het leven tijdens de bezetting. — In onze gemeente, tegen de grens van Oost-Vlaanderen (etappegebied) en Brabant (algemeen bestuur) gelegen, bevonden zich redelijk

veel smokkelaars, die hun brood wonnen met allerlei koopwaren, vooral levensmiddelen, over die grens te brengen of te halen. Alhoewel er verschillende in het gevang geraakten of groote boet moesten betalen, toch bleef de smokkelhandel bestaan tot aan den wapenstilstand.

Gedurende de bezetting werden door Duitschers doodgeschoten: één smokkelaar die over de grens wilde gaan; één opgeëischte, die wegliep toen hij Duitschers zag komen en de Wed. Heirbaut, die naar heur land wilde gaan over de grens.

De Duitse soldaten, gezonden om de huizen te onderzoeken, waren niet zelden ingelicht door verraad van jaloersche geburen.

De, prijzen der eetwaren stonden zeer hoog. Zoo kostte 100 kgr. tarwe tot 500 fr.; 1 kgr. vleesch tot 30; 1 kgr. vet tot 33; 1 kgr. boter tot 33; 1 kgr. suiker tot 12 fr. enz.

De werking van het voedingskomiteit liet op onze gemeente veel te wenschen over.

De boeten door onze gemeente en hare bewoners betaald voor het achterblijven der opgeëischten, voor het achterhouden van opgeëischte eetwaren, van wol, koper, enz. beliepen zeer hoog.

De wapenstilstand kwam voor ons nog juist op tijd, want 1 of 2 dagen later, zouden wij weerom hebben moeten vluchten en alle gerief aan den vijand overlaten. Den 13en November 1918 vertrokken de laatste Duitschers uit het dorp.

SAMENVATTING

a) Bij den inval.

Burgers gedood, 33. — Huizen in brand gestoken, 29. — Woningen waarvan enkel de schuur in brand gestoken werd, 2. — Huizen gedeeltelijk vernield of zeer beschadigd, 50. — Burgerlijke krijgsgevangenen naar Soltau, 253. — Naar Sennelager, 137. — Als gevolg dezer gevangenschap gestorven, 22.

b) Tijdens de bezetting.

Burgers opgeëischt om voor den Duitser te werken, 600. — Als gevolg dezer opeïsching door mishandeling, honger of ziekte gestorven, 35. — Lebbekenaars doodgeschoten, 3.

c) Slot.

Boeten door de gemeente en haar bewoners aan de Duitschers betaald, meer dan 500.000 fr. — Lebbeke leverde 498 soldaten; daarvan zijn er gesneuveld of vermist, 38.
